

ANOTACE

ŠŤOVÍČEK, Michal: *Vendéské války 1793–1832*. Praha: Akcent, 2013. 440 s.

V roce 2013 vyšla publikace, která se zabývá neobyčejně zajímavým děním v prostoru západní Francie po výbuchu Velké francouzské revoluce. Toto téma bylo v minulosti zprostředkováno pro českou veřejnost zatím pouze v románové podobě slavných autorů jako Victor Hugo nebo Honoré de Balzac. V dílech renomovaných historiků revoluční a napoleonské Francie bylo toto téma také na okraji zájmů a dozvídáme se jen kusé informace. Až tímto počinem se tak k českému čtenáři před osmi lety dostala vědecká publikace, a to i přesto, že autor není vystudovaný historik, ale překladatel, který se celý život zajímá o historii a vojenství. Právě díky jazykovému vybavení autora a poctivé práci s prameny se tak můžeme seznámit s konfliktem, který měl potenciál zastavit změny ve společnosti nastartované revolučním kvasem započatým roku 1789. Autor na tento svůj první zdařilý autorský počín po množství předchozích překladatelských prací navázal v roce 2017 s publikací *Francie proti Evropě: Války revoluční Francie 1792–1802*, v roce 2019 biografií o maršálu Davoutovi a v roce 2021 další biografií o maršálu Marmontovi.

V roce 1793 vypuklo ve Vendée na západě Francie povstání royalisticky a katolicky smýšlejícího, převážně venkovského obyvatelstva, které svou razancí a silou znepokojilo mladou francouzskou republiku, která se tak ocitla ve dvojím ohni. Jednak čelila armádám evropských mocností prakticky na všech svých hranicích, a dále byla sama o sobě nestabilní, nejružnější frakce postupně uchvacovaly moc a likvidovaly přitom své odpůrce v do té doby jen těžko myslitelném měřítku (hromadné popravy gilotinou), radikalizace v celé společnosti, kdy navíc někteří občané byli zklamáni, že se revoluce změnila spíše na anarchii, tak neustále stoupala a revoluční Francii tato situace nesmírně vyčerpávala. Povstání ve Vendée tak hrozilo přerůst v masivní kontrarevoluční hnutí, které mohlo vrátit na trůn Bourbony a nastolit opět monarchii. Jak povstalci, tak republikáni navíc páchali velké množství zločinů, docházelo ke krvavým represím (dokonce se u některých autorů hovoří i o genocidě ze strany republikánů), násilí často dopadalo i na ženy a děti. Fanatismus byl přítomen na obou stranách, republikáni však měli k dispozici mnohem větší množství sil a povstalcům navíc scházela soudržnost a vojenská organizace, i tak se mezi nimi vygenerovalo několik výjimečně talentovaných velitelů (např. Charette, Rochejaquelein, d'Elbée a další), a to zejména s ohledem na schopnost vést guerillovou válku, kterým s odstupem času vyseknul poklonu i sám Napoleon Bonaparte. Povstalcům však postupně docházel dech, všichni významní velitelé nakonec padli v boji, nebo byli zajati a následně popraveni zastřelením.

Po ústupcích ze strany republikánského zřízení a opětovném zavedení svobody víry a zrušení povinných odvodů do armády, což byla dvě rozhodnutí, která vzbouřencům nejvíce vadila, se situace pozvolna uklidnila, i když neklid byl patrný ve Vendée ještě dlouho. Rozlišujeme postupně až pět samostatných válek ve Vendée označovaných jako první vendéská válka (1793–1795) a druhá vendéská válka (1795–1796). Ve stejné době probíhalo také podobně zaměřené povstání šuanů v Bretani a Maine. Po potlačení povstání došlo na území Vendée ještě k dalším menším a méně významným vzpourám, které se někdy označují jako třetí (1799–1800), čtvrtá (1815) a pátá (1832) vendéská válka. S intenzitou prvních dvou se však ty ostatní nedají srovnat a autor publikace k tomu takto i přistupuje, když pouze první dvě jsou zpracovány opravdu podrobně.

Publikace s více než 400 stranami je rozdělena do 16 hlavních kapitol a mnoha dalších podkapitol, je doplněna o desítky obrázků, zejména idealizovaných výjevů a maleb, zastoupena jsou i znění nejrůznějších dobových depeší, hlášení a proklamací. Výskyt chyb a překlepů je přitom minimální. Obdobně jako u dalších současných českých autorů zpracovávajících témata z revoluční a napoleonské Francie není přítomen poznámkový aparát, pouze jsou v závěru uváděny zdroje. To samo o sobě není na překážku, byť je pochopitelně škoda, že leckdy nevíme, z jakého dokumentu, memoárů či publikace přesně v které pasáží textu autor vychází.

Z hlediska hodnocení celé publikace je třeba ocenit, že autor si zachovává nezbytný kritický odstup. Nehodnotí kroky jednotlivých stran a živelné násilí, které revolta provázela jako morální arbitr, ale zasazuje je do kontentu doby. Publikace obsahuje řadu zajímavých informací, které čtenáři podstatně rozšiřují obzor o konfliktech, které nejsou vůbec nebo pouze velmi málo v českém prostředí reflektovány. Proto si myslím, že je tato publikace po všech stránkách zdařilým pokusem vyplnit prázdné místo. Revoluce ve Francii neproběhla jako všeobecně přijímaná a akceptovaná událost, pohnutky a mínění místních měly velký dopad na další události. V případě válek ve Vendée (zejména ony nejdramatičtější dvě první) by se mohlo zdát, že probíhaly na periferii evropského kontinentu a Francie, avšak počty nasazených sil, uplatněných přístupů (s různou mírou efektivnosti s ohledem na potlačování povstání a redukci nespokojenosti u širokých mas obyvatel) a dlouhodobá společenská reflexe (včetně připomínání zločinů, ke kterým masivně docházelo) konfliktu, která vlastně dodnes zcela neskončila, nás přesvědčují o opaku.

Tomáš Řepa

RUBÁŠ, Stanislav – FUNK, Vít: *Cukrovar Židlochovice aneb Vzestup a pád průmyslové perly Moravy. Židlochovice: Židlochovický vlastivědný spolek, 2021. 172 s.*

Autorská dvojice absolventů učitelského historického studia na Pedagogické fakultě (Stanislav Rubáš) a na Filozofické fakultě (Vít Funk) naší alma mater může svou prvotinou příkladně posloužit jako ukázka publikační tvorby z bývalé studentské „dílny“. Snaha regionálně zaměřit studenty v rámci jejich učitelské profese k historickému řemeslu našla své uplatnění ve zdařilé publikaci, která si zvolila představit aktivity jedné z úspěšných podnikatelských rodin na jižní Moravě.

Byl to právě židlochovický cukrovar, který patřil v první fázi „pionýrského“ období cukrovarnictví na Moravě mezi zakládající skupinu cukrovarů nešlechtického původu, v době hledání a pokusů i jejich prvních úspěchů vedle nezdarů a propadů. Vznikající provozy představovaly většinou malé „závody“ s manufakturní podobou. Byla to doba rostoucího zájmu o cukr jako přírodní sladidlo při zvyšujícím se pití čaje a kávy zejména v městských rodinách a poklesu používání jejich obilních a čekankových náhražek ve venkovských kruzích. Počátek cukrovarnictví u nás můžeme zaznamenat s příchodem 19. století, přičemž výroba cukru z řepy byla známá v Evropě již mnohem dříve. Po vyhlášení kontinentální blokády se ještě nějaký čas hledaly (vedle výroby cukru z javorové šťávy) i jiné náhradní suroviny jako březová nebo kukuřičná míza nebo dokonce mrkev či bramborový škrob. Postupně však „vítězila“ cukrová řepa (burák), původem z pobřeží Středozemního moře. V počátečním zakladatelském cukrovarnickém období vznikaly na Moravě ve 30. letech 19. století s převahou velkostatkářské šlechtické provozy; z celkového počtu dvaceti jedna jich patřilo patnáct „erbovním“ majitelům, zbývajících šest náleželo začínajícím podnikatelům mimo šlechtické prostředí.

A k nim se v roce 1837 zařadil i francouzský rod Florentina Roberta na panství arcivévody Karla Ludvíka Rakousko-Těšínského v Židlochovicích, dosud vlastníci se svým bratrem Louisem od roku 1823 ve Vídni velkoobchodní dům Robert et Co. Pro srovnání: do roku 1841 pracovalo v Čechách 36 podobných cukrovarnických závodů, tedy zakládání „cukrovarů“ mělo na Moravě pomalejší ráz, ale naopak se zde prosazovala vyšší výrobnost a lepší technické vybavení provozů. Byl to právě otec-zakladatel Florentin, který se nespokojil se stávající úrovní tehdejší technologie výroby cukru v okolních cukrovarech a zaváděl právě v židlochovickém cukrovaru technická vylepšení, takže směle můžeme konstatovat, že zdejší cukrovar se tak stal novátorskou cukrovarnickou „školou“. V nastoupené cestě otce pokračoval jeho syn Julius. Poněkud nadneseně, ale snad srovnatelně barvitě, může znít moje přirovnání, že se jednalo o příklad prvních průmyslově potravinářských „Baťů“.

Hodnocená monografie detailně přibližuje „ságu rodu Robertů“ při možnosti nahlédnutí do každodenního života jejich rodiny, radostí, zálib i starostí, při současném přiblížení nelehkého života i jejich zaměstnanců. Toto dění je přiblíženo s barvitým popisem všech peripetií podniku s důrazem na jeho zlomové okamžiky, jakými bylo v tom pozitivním smyslu především zavedení procesu difuze, kterým se cukrovar proslavil nejen v monarchii, ale i v celém cukrovarnickém „světě“; v tom méně radostném duchu to byl požár závodu, po něm však jeho rozšiřování, rekonstrukce a modernizace. V meziválečném i poválečném období prošel cukrovar konfiskačním procesem, stal se součástí akciové společnosti a neminula ho ani léta znárodnění a konečná likvidace v roce 1991 s částečnou demolicí továrních objektů. Všechny tyto naznačené obraty jsou autory barvitě popsány s přiblížením okolního zázemí zaměstnanců, s jejich dobovými pracovními vztahy, právními i sociálními otázkami, včetně dobročinných aktivit. K přesvědčivému obrazu představených desetiletí přispěl zejména pro širší čtenářskou obec regionu i kvalitní doprovodný ilustrační obrazový materiál.

Publikace, díky rozsáhlému a systematickému studiu převážně archivních pramenů částečně i cizojazyčné povahy a dosud nezveřejněných deníkových záznamů, dobového českého a německého tisku a v neposlední řadě i vzpomínek pamětníků, umožnila autorům účelně chronologicky rozvrhnout všechny získané poznatky s důrazem na stěžejní připomenutí jeho dominantních okamžiků. Přiblížená atmosféra této „perly“ jihomoravského cukrovarnictví se neuzavírala jen hranicemi závodu, ale vstupovala do života města jako příklad aktivit regionálně zaměřených hospodářských a sociálních dějin. Autoři se nebránili kritickému pohledu na mnohá organizačně výrobní opatření posledních desetiletí.

Možná symbolicky byl zvolen rok 2021 k vydání této populárně naučné publikace, který připadal na 30. výročí od ukončení poslední zdejší kampaně, včetně rozvázání pracovních poměrů s jeho zaměstnanci. Cukrovar tak stihl osud českého a moravského cukrovarnictví po roce 1989, kdy z udávaného prvorepublikového početního stavu čs. cukrovarů na konci roku 1918 ve výši (zhruba) 175 závodů (z toho 48 na Moravě) je jich v současnosti v provozu jen sedm v rámci celé České republiky (z toho pět na Moravě a ve Slezsku), když ještě na počátku devadesátých let minulého století jich pracovalo sedmdesát. Takže už neplatí v minulosti často reklamně připomínané, že „miliony obyvatel si oslazují život českým cukrem“.

František Čapka

STRACHOVÁ, Milena: *Sokol Brno I (1862–1938). Dějiny elitní moravské jednoty*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. 183 s.

V duchu starořecké antické kalokagathie, vyjádřené úslovím „v zdravém těle zdravý duch“, usiloval a vedl náš první a zároveň největší propagátor sokolství Miroslav Tyrš od počátku „svůj“ Sokol a „své“ sokoly nejen k vyjádření jejich tělesné zdatnosti, ale i k mravní výchově, za ideál harmonie tělesných a duševních sil, za soulad krásy a dobra a mužné dokonalosti. V těchto základních „mantinelech“ se pohybuje textace regionálně zaměřené monografie z prostředí moravské metropole Brna, která ve zvoleném počátečním období procházela řadou proměn a zásadních historických zvratů. Právě na těchto atributech a zásadách je založena a do nich je vložena nová stránka společenské proměny v tomto národnostně smíšeném německo-českém prostředí. Vedle hospodářsko-strukturálních změn textilního „moravského Manchesteru“ ve strojírenské a elektrotechnické centrum se rokem 1918 mění poměr národnostního složení ve prospěch českého obyvatelstva. Postupně se rozšiřující spolkový život zprvu německého sportovního dění se střediskem v Lužánkách se od roku 1862 do posledních desetiletí 19. století proměňuje s přispěním místního brněnského Sokola a v souladu s pražskou sokolskou jednotou v české aktivity.

V šesti kapitolách jsou představeny jednotlivé vývojové fáze organizačních struktur této nejstarší české sokolské jednoty na Moravě jako nového hybného, vlastenecky zaměřeného článku nejen rozvíjející se české občanské společnosti v tomto zemském moravském hlavním městě s příznivým intelektuálním klimatem pro vědecké, hospodářské a také kulturně sportovní aktivity, ale i jako místo německo-českých konfliktních střetů. Nastává období prvních samostatných sportovních klubů a tělocvičných jednot, kdy vedle německého *Brünner Turnverein* inspirativně vzniká první česká volnočasová moravská sportovní jednota. Ta představuje „podhoubí“ pro vznik a rozvoj dalších sportovních oddílů a jednot se specifickým zaměřením.

Sokolská historiografie byla v minulosti zaměřena zejména na převážně kronikářsky zpracovaná obecněji pojatá díla, sloužící coby vodítko k sokolské historii. Na zpracování dějin Sokola na Moravě v monografické podobě se spíše čekalo. Autorce se podařilo v celku odhalit rozměry bohaté části sokolské činnosti a zejména pak strukturálními změnami proložit každodennost života Sokola Brno I. Poněkud stranou zůstaly sportovní aktivity jednotlivých spolkových oddílů, které stály buď přímo u „kolébky“ toho kterého nového sportu nebo vytvářely potřebné členské zázemí pro přední brněnské sportovní jednoty, zprvu amatérské a posléze profesionální. Jako příklad této absence můžeme uvést ve 20. a 30. letech 20. století opomenuté propojení dorosteneckého a mužského celku Sokola Brno I. na oddíly zbrojovackého basketbalu a odbíjené při organizování turnaje *O Tyršovu vlajku*.

Text vznikl na základě důkladného a komplexního studia pramenů, literatury a dalších dostupných materiálů z převážně regionálního českého tisku a z archivních pramenů, odlišující podstatná fakta od okrajových, kterými se pak coby příklady interpretují sledované pohyby činnosti jednoty. Jednotlivé kapitoly jsou koncepčně dobře, chronologicky vyvážené rozvržené s důrazem na stěžejní oblasti aktivit subjektu a jeho aktérů. Vzniklá syntéza vysvětluje a analyzuje všestranné vztahy uvnitř tohoto specificky narůstajícího společenského celku, který svou činností vstupuje i do politicky složitého dvacetiletého prvorepublikového spektra jako záruka bytí demokratického čs. systému. Jeho výpovědní hodnota dovoľovala prezentovat i detailní aspekty, přibližující každodennost spolku se všemi svými klady i zápory. Tuto skutečnost bylo možné důrazněji dokumentovat právě příklady z profesních sportovních odvětví.

Na základě stavu historického poznání byl vytvořen celkově hluboký, vědecky podložený komplexní pohled na tuto historickou etapu ve vývoji nejen sportu, ale i společensko-politického klimatu daného mikroregionu. Srozumitelnost podání odpovídá snaze autorky vytvořit i text

popularizující svým „nábojem“ značnou část české populace a být tak inspirací pro současnost a zejména pro její mladou generaci. Tomu napomohla celková vkusná a účelově funkční provázanost s černobílými i barevnými obrazovými ukázkami, dokumentačně představenými statistickými přehledy včetně přiloženého CD nosiče se soubory činovníků Sokola Brno I v uvedeném období, dále se seznamem cvičitelského sboru. Takto vzniklý celkový inspirativní pohled do nedávné minulosti nikdy neuškodí.

Práce svým rozsahem nepatří do kategorie „plně vyčerpávajících“, spíše „doplňujících“ mozaiku dramatického období střetů na končícím století monarchistického období a na počátku republikánského pokusu o demokratickou podobu v novém státním uspořádání poválečného světa. A v tomto dvacetiletí sehrála zejména nezastupitelnou morální roli právě sokolská organizace bez hmotného zaměření jeho aktérů. Podívejme se nyní kolem sebe: najdeme v současné české společnosti její plnohodnotnou morální a mravní nástupkyni a pokračovatelku? Při tomto případném srovnání se nám pohybuje současný sport jen v říši snů a zbožného přání. A právě proto jsou práce tohoto druhu vysoce potřebné a žádoucí především svým morálním vzorem a snad i tak trochu inspirací k zamyšlení. I v tom můžeme spatřovat úlohu a poslání pro současnou sportovně zaměřenou historii. Sport a byznys peněz ji nebude plnohodnotně naplňovat.

František Čapka

HANZLÍK, František: *Tajné služby na cestě KSČ k moci 1945–1948. Únor 1948 – výsledek nerovného zápasu*. Praha: Academia, 2021. 418 s.

V roce 2021 vyšla monografie historika Františka Hanzlíka věnovaná závažnému tématu působení tajných služeb v procesu postupného uchopení moci KSČ, které vyvrcholilo únorem 1948. Jedná se o autora, který se tématu dlouhodobě věnuje a pojímá ho z nejrůznějších aspektů. Jednak v minulosti podrobně zpracoval měnící se postavení armády v rámci let 1945–1948, věnoval se rovněž konkrétní úloze a nelegálním praktikám Vojenského obranného zpravodajství, ale také osudům jednotlivců, kteří byli součástí překotných politických změn. A to přitom za využití bezprecedentního množství archivních materiálů, které předtím objevil, vyhodnotil a adekvátně vytěžil. To vše a hluboká erudice se projevuje i v tomto autorově posledním díle. Je to kombinace řady poznatků, které byly předtím se zaměřením na konkrétní oblast bádání v některých případech již publikovány, nyní však doplněná a rozšířená o nová zjištění, a především zařazená do kontextu fungování tajných služeb jako celku, to vše s přihlédnutím k nastavení poválečného politického systému a zejména chodu silových ministerstev jako obrany a vnitra.

Období tzv. třetí republiky 1945–1948 bylo z hlediska demokratických principů přechodným obdobím, skončil nejstrašnější konflikt v lidských dějinách, lidé se opět mohli nadechnout a začít žít, zbavili se nacistické ideologie a hrozeb krutých represí, ne vše však bylo idyllické, československý stát se bezprostředně poté ocitnul na další dějinné křižovatce. Nejvyšší političtí představitelé plně respektovali poválečnou pozici SSSR – vítěze války, mocnost, se kterou je třeba vycházet a v určitých ohledech se podřídít i jejím požadavkům. To se projevilo už i v procesu odstoupení Podkarpatské Rusi, kde bylo Československo postaveno před hotovou věc a vzepřít se nebylo možné. Sověti přitom využili i mnohé nepřátelské praktiky a zachovali se svévolně a z pozice síly. V tomto duchu také následně vystupovali do vnitropolitického vývoje v následném období, kde všemožně podporovali pozici komunistů v celém Československu ja-

kožto své prodloužené ruky. Byli to právě komunisté, kteří měli nejpropracovanější představu, jak má fungovat poválečný stát a bylo jasné, že konflikt s ostatními stranami Národní fronty je pouze otázkou času. Komunisté postupovali ryze pragmaticky a dosazovali sobě loajální kádry do klíčových pozic, to vše s vizí finálního převzetí moci, kde by následně byli komunisté jedinou rozhodující silou v zemi. Právě tento proces za využití tajných služeb je ústředním tématem knihy a již zde musím konstatovat, že se jedná o obzory úspěšně rozšiřující dílo, které plasticky zobrazuje celou šíři této mnohavrstevnaté problematiky.

Publikace je rozdělena do celkem 18 kapitol a stručného závěru. Postupně se tak dozvídáme, jak bylo možné, že se nakonec odpůrci komunistů ocitli v bezvýchodné situaci, kdy nebyli schopni zastavit přechod demokratického zřízení na totalitní. Ke všemu se přidalo i váhání prezidenta, kterému byla situace komunisty líčena jako hrozící občanská válka. V knize je popsáno mnoho příkladů konkrétních nezákonností, o nichž se informace dochovaly díky pramenné základně, která byla dlouhou dobu státním tajemstvím. Autor se věnuje již v úvodní kapitole prvotním rozdílným představám o poválečném uspořádání, dále sovětskému jednání na Zakarpatské Ukrajině, vývoji v armádě do přijetí vládního programu, roli obranného zpravodajství jako klíčového nástroje k uplatňování sovětského vlivu, přijetí vládního programu, který KSČ situaci dále usnadnil, roli národních výborů, Vojenské rady při předsednictvu vlády, celkem dvěma očistám důstojnického sboru tak, aby to vedlo k posílení vlivu komunistů, zatímco zkušení a schopní velitelé byli propouštěni. V dalších kapitolách také ovládnutí bezpečnostních složek Ministerstva vnitra, tajným fondům obranného zpravodajství a samotnému nelegálnímu financování komunistických aktivit, zformování Státní bezpečnosti, shrnutí jak velké množství opatření se odehrávalo v příkrém rozporu s tehdy platným právním řádem, retribučním, způsobům rozmísťování komunistických kádru na důležité pozice, sporům o bezpečnostní složky a ke konci knihy rovněž připomenutí jak vůbec došlo k informačnímu monopolu komunistické strany. Dvě závěrečné kapitoly jsou již věnovány událostem února 1948, kdy sice nakonec nedošlo k násilnému převzetí moci, ale i zde lze vysledovat další nezákonné kroky komunistů.

Závěr monografie dle mého názoru také vhodně připomíná výstižný výrok Pavla Tigrida charakterizující únor 1948 jako: *„polo-puč, malý ale s obrovskými důsledky. Neboť z těch občasných nedemokratických postupů, těch malých intrik a podrazů, pěstovaných v různé míře komunisty i demokraty, z těchto spleťtých politických výhonků vyrostl totiž rychle hrůzný strom stalinismu dvacetiletí, které následovalo.“* Za zdařilé považuji i připomenutí, že perzekuce a justiční vraždy se po únoru 1948 týkaly nejen těch, kteří prohráli, ale rovněž mnoha z hlavních iniciátorů a aktérů této neblahé události z řad komunistů či jejich pomahačů. Mnohdy však za zločiny, které nespáchali, naopak za zločiny, za které měli být souzeni, nikdy souzeni nebyli. Publikace je přínosnou zejména pro ty, kteří se chtějí dozvědět a ujasnit si, jak rozsáhlé bylo působení tajných služeb v rámci dlouhodobé přípravy na únorový převrat. Práce je strukturovaná do hloubky, a přitom zůstává čtivou. Znovu musím také připomenout, že autor využil obrovské množství archivních pramenů nasbíraných během svého celoživotního zaměření a náročného bádání, které byl schopen vhodně využít a kombinovat tak, aby byl výsledek tohoto posledního a komplexního díla na velmi vysoké úrovni a rozšířil obzory každému, kdo si publikaci přečte.

Tomáš Řepa

BOŠTÍK, Jan: *Mladočovské Jericho. Kolektivizace jedné vesnice*. Praha: Kodalek; Litomyšl: Regionální muzeum v Litomyšli, 2021. 453 s.

V průběhu roku 2021 vyšla kniha nazvaná *Mladočovské Jericho* s podtitulem *Kolektivizace jedné vesnice*. Autorem stěžejní části knihy je Jan Boštík (1903–1981), text napsal již na počátku 70. let minulého století. Toto pojednání k vydání připravil a předmluvu napsal Pavel Hájek, autory dalších studií jsou historici Martin Boštík (vnuk autora hlavního textu) a Václav Ruml, kteří jednak doplnili hlavní text rozsáhlým poznámkovým aparátem, dále přispěli dalšími pasážemi (viz dále), které vhodným způsobem doplnily koncepci celé knihy.

Tématem knihy je nedobrovolná kolektivizace našeho zemědělství, rozbourání „starého řádu“ našeho venkova. Zemědělec a hluboce věřící „písmák“ Jan Boštík tento proces zachytil ve svých poznámkách a nashromážděných materiálech (což samo o sobě vyžadovalo jistou odvahu), které po odchodu do penze zpracoval do uceleného příběhu, představujícího kolektivizaci v malé východočeské obci Mladočov (dnes součást Poříčí u Litomyšle). Tento proces, který se ho jakožto zemědělce soukromě hospodařícího na svých pozemcích, odmítajícího vstup do JZD, výrazně dotkl, připodobnil k biblickému apokryfu v podobě dobývání starozákonního Jericha. Tento „útok“ rozčlenil do sedmi dní, v knize představujících kapitoly zahrnující chronologicky léta 1950–1959. Autor celý proces zachytil velmi citlivým poutavým způsobem, s nadhledem a ironickou nadsázkou. Zároveň je patrné, že téma pro něho mělo výraznou vážnost a sám musel prožívat trpké chvíle (byl také vyšetřován). Některé pasáže tak čtenáře pobaví (využívání metafor, přirovnání, narážek apod.), celkové vyznění je však logicky mrazivě vážné. Autor se přitom opřel o citace řady dobových dokumentů, periodik i široké škály děl (včetně Kosmovy kroniky, Komenského spisů, náboženských děl až po klasiky komunismu). Patrný je přitom jeho až překvapující rozhled a literární publicistické nadání, kdy dokázal vytvořit na základě podepřených fakt s jistou literární invencí velmi poutavý dobře vystavěný příběh. V jeho středu je vesnice Mladočov a její skuteční obyvatelé, které doba zcela zásadně rozdělila (s jistou podobností k v nedaleké obci Bystré natáčenému filmu „*Všichni dobří rodáci*“). V Mladočově byly „brány Jericha“ prolomeny až v roce 1958, JZD zde bylo založeno jako jedno z posledních v okrese Litomyšl. Vzhledem k reálné lokalitě, jménům i popsaným vztahům se jedná o popis bolestivý. Nabízí pohled do temného období našich dějin, který umožňuje nahlédnout na to, jaké rozličné „zbraně“ byly v rámci procesu kolektivizace využívány, jaký byl její postup, čím se soukromí zemědělci mohli bránit. Čtenář sleduje nerovný boj, doslova strhující zápas, bohužel s dopředu jasným výsledkem. Studie nabízí také pohled do dané doby (primárně oblast zemědělství, sekundárně události na pozadí – např. měnová reforma, odhalení kultu osobnosti), ukazující absurditu režimu a jeho pravou tvář. Vzhledem k charakteru obce a autora textu je výrazná pozornost věnována také boji režimu proti katolické církvi.

Edice je sekundárně doplněna rozsáhlým poznámkovým aparátem, souborem dobových fotografií (obec, rodina autora apod.), kresbou malovanou autorem textu či dobovými dokumenty. Historik litomyšlského muzea a vnuk autora hlavního textu Martin Boštík doplnil text medailonkem, kde představuje svého předka. Tato studie umožňuje dotvořit si představu o této zajímavé činné osobnosti (je zajímavé, že jeho bratrancem byl poslední rektor litomyšlské piaristické koleje a politický vězeň František Ambrož Stříteský). Kniha je dále doplněna studií o kolektivizaci v Mladočově, kterou napsal historik Václav Ruml. Proces združstevňování je zde zařazen do širšího a regionálního kontextu. V další části knihy jsou pak obsaženy dva dopisy z vězení Josefa Lenocho, dalšího z mladočovských zemědělců (za „pobuřování proti republice“ související s kolektivizací byl odsouzen k odnětí svobody). Kniha obsahuje také dvě dosud nepublikované povídky Jana Boštíka nazvané „*Poslední den výkupu*“ a „*Vo kritice a hmotným*“

zájmu“. Také z nich je patrný Boštíkův literární talent i to, že téma kolektivizace pro něj bylo zcela stěžejním. Zejména druhá z povídek její dopady vykresluje velmi výstižně. Kniha je zakončena ediční poznámkou Pavla Hájka a komentářem k textům. Publikace nabízí jedinečnou možnost pochopení kolektivizace našeho venkova. Ač by se mohlo zdát, že se jedná ryze o lokální záležitost, není tomu tak. Kniha nabízí jedinečné zachycení tohoto procesu, které je z hlediska použitého nátlaku bohužel zobecnitelné pro celý náš tehdejší stát.

Miroslav Jireček

HAVEL, Václav – HVÍŽĎALA, Karel: *Dálkový výslech*. Praha: Euromedia Group, 2021. 238 s.

V prosinci roku 2021 si připomínáme desáté výročí úmrtí posledního československého a prvního českého prezidenta Václava Havla. Jedná se o osobnost, která je na rozdíl od většiny našich dalších politiků výrazněji známa také v zahraničí. V domácím prostředí je osobností často diskutovanou, přičemž lidé k němu zaujímají postoje na škále od obdivu až po (někdy až iracionální) nenávist. Chceme-li však k němu zaujímat postoje, je dobré tak činit na základě zkušeností, zkoumání pramenů a dobových materiálů. Jednou z možností nahlédnutí do Havlova života a postojů je kniha nazvaná *Dálkový výslech*, která poprvé vyšla již v roce 1986 (tehdy samozřejmě v samizdatu), aktuálně vychází v dalším vydání. Jedná se o knihu rozhovorů, které s Václavem Havlem vedl Karel Hvížďala, který má na svém kontě řadu knih rozhovorů s našimi významnými osobnostmi. Publikace vychází nejen deset let od Havlovy smrti, ale také 35 let od jejího dokončení. Dokladem o známosti Václava Havla za hranicemi našeho státu budiž to, že kniha vyšla již v 31 překladech. Předmluvu aktuálního vydání knihy (nazvanou „Hvížďalovo ždímání“) napsal Petr Pithart. Zdůraznil přitom zejména dobový význam knihy, když sehrála důležitou roli v prosinci roku 1989, kdy představila do té doby zdaleka ne všeobecně známého Havla širší veřejnosti (jednalo se o první samizdatovou knihu, která byla po sametové revoluci vydána). Pořízení rozhovorů přitom nebylo jednoduché – v době jejich vzniku byl Havel součástí domácího disentu, zatímco Hvížďala pobýval v exilu v západním Německu. Rozhovory byly původně nahrány na magnetofon. Kniha tak vznikala na trase Bonn – Praha (potažmo Hrádeček) s nebezpečím zabavení těchto materiálů.

Kniha je doplněna fotografiemi, které tvoří předěly členící knihu do pěti nepojmenovaných podkapitol. V první z nich představuje Havel na základě Hvížďalových otázek svůj původ, dětství, osobnosti, které na něj měly vliv (včetně brněnského filozofa Josefa Šafaříka), vzdělání či způsob obživy. Druhá část je věnována zejména Havlovým názorům na divadlo včetně představení vlastní tvorby. Třetí jeho působení v redakční radě časopisu *Tvář* a ve Svazu spisovatelů a jeho vzpomínkách a úvahách týkajících se zlomového roku 1968. Ve čtvrté části se rozhovor zaměřuje zejména na dění v sedmdesátých letech, popisovány jsou události okolo vzniku a působení Charty 77, věznění (včetně jeho zdravotního stavu), ale také vztah s manželkou Olgou. Poslední část je pak věnována zejména Havlovi filozofickému myšlení, jeho pohledu na svět a na literaturu (např. polemiky s Milanem Kunderou). Havel zde také uvažuje o posunech ve společnosti, o naději, Hvížďalovi odpovídá také na otázky týkající se myšlenek na sebevraždu, konverzi ke katolictví, své tvorby i sebe samého. Kniha je doplněna Hvížďalovým aktuálním „dovětkem“ nazvaným *Dálkový výslech jako dálková intimita*, kde je mimo jiné podán stručný příběh vzniku knihy, dále přehledem díla Václava Havla a jmenným rejstříkem.

Havel své odpovědi pečlivě a literárně zdatně formuloval a redigoval. Jeho odpovědi jsou často filozofickými úvahami, obsahují ale také patřičnou dávku vtipu. Kniha nabízí pohled do myšlení sledované osobnosti v době, kdy byl disidentem, nikoli politikem. Žánr rozhovorů je samozřejmě velmi omezující v tom, že zpovídaný sdělí pouze to, co sdělit chce. Můžeme se tak podívat „do zákulisí“ tehdy budoucího prezidenta, ale pouze tam, kam nás „sám pustí“. Zajímavé je číst tuto knihu s vědomím dalšího vývoje. Pro zájemce je možné doplnit to, že Hvížďala s Havlem na anotovanou knihu navázali, když vydali v roce 2006 další rozhovorovou publikaci nazvanou „*Prosím stručně*“.

Miroslav Jireček